

Пономаренко О. В.

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

Задоріжна Н. І.

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

ДИПЛОМАТИЧНИЙ ДИСКУРС З ЛЮДСЬКИМ ОБЛИЧЧЯМ: НОВІТНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ

У статті теоретизується на тему сучасного канону дипломатичного дискурсу в контексті його невинної еволюції та модифікації – у відповідності та у відповідь на виклики сучасного світового суспільства. Стверджується, що на сьогодні загалі процеси, які відбуваються як у межах однієї країни, так у масштабі міжнародних і міждержавних відносин, залишають свій відбиток на різних сферах життєдіяльності людини. Дипломатичний дискурс який обслуговує мовну та мовленнєву взаємодію професіоналів однієї з таких галузей, оперативно реагує на трансформації глобалізованого суспільства. Зокрема, поступово змінюються його граматичні конструкції – шляхом спрощення та граматичного прояву особи мовця. Значно стрімкішими є зміни лексичної системи. Йдеться про виявлені множинні випадки запозичення лексичних одиниць, які традиційно вважалися формотворчими інших суміжних або віддалених – видів дискурсу. Як приклад наведено цитати з медичного дипломатичного дискурсу, екологічного дипломатичного дискурсу та військового дипломатичного дискурсу. Наведено термінологічні аналоги. Нарешті, відзначено, що наразі помітною є і модифікація загальної порушуваної тематики (за рахунок розширення, диверсифікації та міждисциплінарних вкраплень), зменшення таємничості та кількості протокольних зворотів. Водночас, відзначається наближення дипломатії до широких мас, руйнування бар'єру неприступності. Перспективи дослідження вбачаються у відстеженні появи новітніх підвидів дипломатичного дискурсу, їх описові, систематизації та класифікації. Це уможливить актуалізацію трендів і тенденцій розвитку не лише окремого виду дискурсу, але й національних мов у цілому. Нарешті, кількарічне спостереження за актуальними тенденціями розвитку дипломатичного дискурсу дозволить скласти цілісну уяву про його сучасний канон.

Ключові слова: дипломатичний дискурс, дипломати, зміни, сучасні тенденції і тренди.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями. Глобальні трансформації останніх років засвідчили, що жодна наука та жодна сфера життєдіяльності людини в цілому не існують відокремленого від інших. Відтак, усі процеси у суспільстві є тісно переплетеними, взаємозалежними, з чітко маркованими міждисциплінарним і, навіть, міжкультурними зв'язками.

Ця теза справджується і для дипломатичного дискурсу, котрий пройшов шлях відмежування від політичного в окремий інституційний вид дискурсу... здається, лише для того, щоб розвинути і в собі весь спектр конгломератного (термін О.В. Пономаренко). Справді, сучасний канон дипломатичного дискурсу засвідчує використання його ключовими учасниками лексичних одиниць

і клішованих виразів низки суміжних і несуміжних дискурсів, а також застосування комунікативних стратегій і тактик, притаманних спорідненим і неблизьким дискурсам. Аналогічно, граматичні форми дипломатичного дискурсу сьогодення більше не є високопротокольними, забюрократизованими та сталими. В них убачається наближення до щоденного – чи-то буденного – спілкування, «розвіювання» таємниці – у розумінні розкриття особистості мовця, зниження відстороненості (менша частотність уживання займенника «ми», безособових і пасивних конструкцій).

До кола наших наукових інтересів входить спостереження за динамікою еволюції дипломатичного дискурсу країн романського та германського мовних ареалів, з особливим акцентом уваги на його розвитку в першій чверті ниніш-

нього століття. Відтак, окреслені вище тенденції є нашою позицією, що засновується на аналізі мовлення професійних дипломатів Англії США, Італії, Іспанії, Франції, Аргентини, та може бути лаконічно схарактеризована як *наближення до широких мас* як вітчизняного, так і світового суспільства, *втрата безпристрасності* у висловлюваннях, *набуття* дипломатичним дискурсом *ознак щирої зацікавленості та занепокоєння* подіями, які цей дискурс описує, а також істотної зростаючої *диверсифікації тематики та взаємодії з іншими дискурсами* – як відповідь на виклики реалій життя.

Звідси випливає необхідність продовжувати ретельне (скрупульозне) й достеменне дослідження дипломатичного дискурсу в контексті його інтеракцій більш чи менш віддаленими дискурсами – у межах панівного міждисциплінарного підходу до аналізу комунікативних явищ сучасної лінгвістики.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Розглядаючи стан дипломатичного дискурсу (надалі – ДД) кінця першої чверті ХХІ століття, напрацьовані підходи його вивчення та поетапне розв’язання задач, які постають перед науковцями, автори статті спираються на основоположні та сучасні праці. Серед них, зокрема, варто відзначити внесок таких лінгвістів як Т. Бочіна (окремі жанри ДД) [26], О. Бріченкова та О. Бутська (сучасні напрямки розвитку ДД) [16], Т. Волкова (особливості перекладу) [3], Н. Гупта (модифікація ДД під впливом нагальних проблем, пов’язаних із навколишнім середовищем) [19], Т. Зонова (еволюція та актуальний стан; спроба побудови сучасної моделі ДД) [5], Е. Карвайо (багатоаспектне дослідження ДД) [17], Н. Кащишин (номенклатура, терміносистема, промови дипломатів і політичні лідерів) [6], І. Кікбуш (зміни у дипломатичному дискурсі під впливом викликів світового медично/санітарно релевантного значення) [21], О. Кожетева (вироблення дефініції та пошук місця серед інших дискурсів; класифікація ДД) [7], Дж. Курбалія (віртуальний ДД у контексті Ковід-пандемії) [20], О. Метеліца (лінгвосеміотичний простір) [9], І. Пахомова (актуальні тенденції у ДД) [16], О. Пазинич (дипломатичні папери, особливості дипломатичного листування) [10], І. Садикова (жанрова палітра ДД) [3], Н. Станко (особливості функціонування дипломатичного дискурсу) [26], Л. Терентій (загальна характеристика

ДД; промови лідерів; взаємозв’язок з політичним дискурсом) [13], В. Яппарова (жанрове розмаїття ДД) [26] та інші.

Попри наявність істотної кількості публікацій, які описують, і навіть досить детально, окремі аспекти дипломатичного дискурсу, досі не існує всеохоплюючої наукової розвідки, котра б сформувала загальну картину сучасного дипломатичного дискурсу. Відтак, убачається, що опис мовних і мовленнєвих інтеракцій дипломатів із урахуванням екстралінгвальних чинників є комплексною проблемою для філологів, які цікавляться цим напрямком лінгвістичних досліджень. Натомість, **однією з невирішених**, і, водночас, актуальних **частин вивчення дипломатичного дискурсу** в цілому, яку дозволяють розкрити рамки наукової статті, є **визначення сучасних тенденцій розвитку мовної взаємодії дипломатів**.

Засновуючись а цій тезі, формулюємо **цілі цієї статті** (постановку завдання) таким чином: конкретизувати основний вектор розвитку дипломатичного дискурсу наприкінці ХХІ століття, окреслити провідні тенденції і тренди, які визначають його типові риси та основні властивості, а також ознаки та характеристики усного та писемного мовлення сучасних дипломатів.

Виклад основного матеріалу з обґрунтуванням здобутих наукових **результатів**. Дипломатичний дискурс першої чверті ХХІ століття виявив досі нечувані та, здавалося б несприятелі риси. Досі вважалося, що мовлення дипломатів є своєрідним таємним кодом, сповненим завуальованих формул, переносних значень, підтекстів, прихованих і глибинних смислів. Це, якщо говорити про його зовнішні ознаки чи враження слухача, котрий не є кадровим і професійним дипломатом. З точки зору суто лінгвістичної значущості, дипломатичний дискурс був, до певної міри, легко аналізованим, з огляду на його передбачуваність, планованість і клішованість граматичних конструкцій, наперед змодельованих і часто повторюваних лексичних формул і сталих (усталених) виразів, традиційної номенклатури й типових лексичних одиниць. Власне всі ці характеристики лаконічно описувалися та підпадали під дефініцію «прокольних» фраз.

Однак, відомий крилатий вираз про те, що все постійно змінюється, наразі є надзвичайно актуальним для різних сфер людської діяльності. Власне, сучасне глобалізоване середовище з наскрізними

міждисциплінарними зв'язками та кореляціями вже не може не змінюватися на швидкості, ідентичний до тієї, що трансформує світове суспільство. Інакше будь-яка порція інформації «застаріває» чи, принаймні, перетворюється на не релевантну за короткий проміжок часу. Відповідно, висновки, зроблені на подібних неактуальних засновках, виявляються хибними. Аналогічно й з рішеннями, що приймаються, а також будь-якими іншими діями, вчиненими не дуже оперативно.

На практиці це означає, що дипломатичний дискурс, генерований сучасними професійними учасниками цього виду комунікації, повинен неодмінно «бути на рівні»: у розумінні питань, які порушуються, тематики, що обговорюється, форм і каналів зв'язку, котрими послуговуються, стилю та манери спілкування тощо.

Дипломатичний дискурс виявив ознаки істотно пришвидшеної трансформації та переходу на «нетрадиційну» (досі немислиму, неочікувану чи неприйнятну) мовну та мовленнєву інтеракцію у відповідь на загальні глобалізаційні процеси у суспільстві та відчутну демократизацію. Як наслідок, з'явилося поняття «публічна дипломатія» (вона ж – громадська, суспільна) [2] дипломатія. Доречно зауважити, що кожному виду, типові чи різновидові дипломатії як цілеспрямованої міжнародної діяльності держави у контексті представлення та захисту її зовнішньополітичних національних інтересів. Відтак, поява публічної дипломатії породила публічний дипломатичний дискурс як важливу складову стратегічної комунікації, основним завданням якої є побудова належного (бажаного) іміджу як самої держави, так і її основних інституції на міжнародному рівні, закріплення значимих національних брендів у глобальному інформаційному просторі. Останній, у свою чергу, зазнав цифрових трансформацій і дигіталізувався. Як реакція на цю обставину виник цифровий (віртуальний, дигітальний, онлайн) дипломатичний дискурс; збільшилося його жанрове розмаїття за рахунок появи он-лайн версій традиційних дипломатичних документів і розвитку таких малих жанрів як електронний лист, твіт, ретвіт тощо. Поруч з цим виникло ще одне поняття – твіпломатія – з відповідним під дискурсом, який його обслуговує.

З іншого боку, задля реалізації множинних завдань дипломати були змушені розпочати тісніше спілкування з представниками інших суміж-

них (політична, зовнішньоекономічна тощо) і віддалених (екологічна, медична, освітня, наукова, спортивна тощо) сфер діяльності. Як результат такої взаємодії, дипломатичний дискурс розгалужився [12] за рахунок виникнення нових підвидів, співзвучних з панівними тенденціями та актуальними викликами, що постають перед світовим суспільством останніми роками, серед яких новітніми та злободенними є:

– медичний (санітарний) дипломатичний дискурс – як дії та мовні інтеракції дипломатів, спрямовані на сприяння кращим внутрішнім забезпеченню та координації забезпечення країни ліками, вакцинами, медичним обладнанням парамедичними засобами – за рахунок кооперації з міжнародними партнерами та напрацьованим зв'язками з колегами в інших державах. Цей вид дипломатичного дискурсу почав звучати частіше в пандемії та продовжує бути затребуваним в умовах воєн і подібних конфліктів, а також в осередках стихійних лих [7]. Інший напрямок – це обговорення сенсаційних подій, о стосуються аспекту медицини, ф мають світовий розголос:

Inmediatamente después de los incidentes, fuentes anónimas del Gobierno de EEUU afirmaron que los diplomáticos habían sido víctimas de “ataques acústicos” desde un dispositivo que funciona fuera del rango de sonido perceptible para los humanos. Otras informaciones anónimas sostenían que los científicos habían descubierto “anomalías en partes de la materia blanca del cerebro” de los diplomáticos [18].

– воєнний, військовий, мілітарний (квазі-мілітарний) дипломатичний дискурс (терміни О.П.); дипломатичний дискурс збройних конфліктів [15]. Ці синонімічні підвиди ДД обслуговують комунікативні ситуації, в яких дипломати намагаються запобігти чи сприяють урегулюванню збройних агресій, або, принаймні, максимально применшити їх нищівний вплив на суспільство. Яскравим прикладом множинного застосування «військової» лексики є цитата з інтерв'ю Міністра закордонних справ Італії:

«E' chiaro che il nostro obiettivo è raggiungere la pace, ma non può esserci pace senza giustizia, dunque senza indipendenza di Kiev. È la difesa dei valori in cui crediamo, che ha un costo anche economico, come stiamo sperimentando, ma bisogna sempre partire da un dato: c'è un invasore e una parte che ha subito un'aggressione» [23].

– екологічний дипломатичний дискурс (він же нами – О.П. – іменований також «зелена» дипломатія, дипломатія навколишнього середовища, амб'єнтальна дипломатія, кліматична дипломатія). Зокрема, цей вид дипломатичного дискурсу порушує питання та аналізує вчинки, пов'язані з екологічною безпекою, залучаючи до діалогу на міжнародній арені широке коло учасників [1; 21]. Необхідність розвитку однойменної дипломатії та дискурсу виникла після усвідомлення сьогоденним світовим суспільством того факту, що навколишнє середовище не має кордонів, і почасти проблеми однієї країни чи регіону «розносяться вітром» навіть не на один континент. Влучною ілюстрацією стане уривок з виступу Б.Обами [17]:

“Today the American people can be proud because this historic agreement is a tribute to American leadership. Over the past seven years, we’ve transformed the United States into the global leader in fighting climate change. This agreement represents the best chance we have to save the one planet that we’ve got. He also said that no agreement is perfect, including this one. Even if all the initial targets set in Paris are met, we’ll only be part of the way there when it comes to reducing carbon from the atmosphere” [18].

Як видно з прикладів, помічені тенденції не є рестриктивними чи притаманними виключно одній країні та їх дипломатичному дискурсу. Проникнення лексичних одиниць з інших сфер та галузей у світ дипломатичної комунікації, сприйняття цих нових елементів і їх активне використання професійними дипломатами, збагачення лексичного арсеналу ДД – аж до застосування лексики щоденного вжитку – є однакою зняття завіси камерності й таємничості довкола сфери міжнародної політики та міжнародних відносин, а також наближення дипломатії до широких мас, набуття нею «людського» обличчя.

Висновки із дослідження і перспективи в цьому напрямку. Здійснений огляд функціонування дипломатичного дискурсу першої половини ХХІ століття в країнах романського та германського мовних ареалів дозволив зробити висновок про системний характер цього феномена, потужні міждисциплінарні зв'язки дипломатичного дискурсу; виявив провідні новітні підвиди та уможливив визначення актуальних трендів у його еволюції. Останнє розширило перспективи подальших досліджень і визначило дороговкази для подальших лінгвістичних розвідок.

Список літератури:

1. Боголюбова Н.М. Феномен «Зеленої дипломатії»: Международный опыт / Н.М. Боголюбова, Ю.В. Николаева // Ученые записки Российского государственного гидрометеорологического университета, 2014. № 36. С. 189–198.
2. Волкова Т.А. Дипломатический дискурс в аспекте стратегичности перевода и коммуникации (на материале английского и русского языков) : дисс. канд. филол. наук.... 10.02.20. Челябинск, 2007.
3. Габро І., Соломко М. Розвиток екологічної дипломатії Європейського Союзу // European historical Studies. ЄВРОПЕЙСЬКІ ІСТОРИЧНІ СТУДІЇ. Наукове видання КНУ імені Тараса Шевченка, 2021. № 18. С. 6–13.
4. Дипломатія публічна // Українська дипломатична енциклопедія: у 2 т. / Київ. нац. ун-т імені Тараса Шевченка, Ін-т міжнар. відносин; [редкол.: Л.В. Губерський (голова) та ін.]. Київ : Знання України, Т. 1, 2004. С. 334.
5. Зонова Т.В. Современная модель дипломатии: истоки становления и перспективы развития. Москва: «Российская политическая энциклопедия» (РОССПЭН), 2003. 336 с.
6. Кащишин Н.Є. Особливості дискурсу та терміносистеми англомовних дипломатичних документів. Львів, 2009. URL: http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/Nz/Fil/2009_81_2/Statti/77.pdf (Дата звернення: 08.10.2022).
7. Кожетева А.С. Дипломатический дискурс как особый вид институционального дискурса // Научный Вестник Воронежского государственного архитектурно-строительного университета. Серия: Современные лингвистические и методико-дидактические исследования, № 1(17). Воронеж, 2012. С. 54–63.
8. Левонюк Т. Он-лайн дипломатія в умовах кризи // Ми у медіа. 29.05.2020. URL: <http://neweurope.org.ua/media-post/on-lajn-dyplomatiya-v-umovah-kryzy/#:~:text=Крім%20того%2C%20надзвичайно%20актуальною%20наразі,та%20боротися%20із%20наслідками%20кризи.> (дата звернення: 29.10.2022).
9. Метелица Е.В. Лингвосомиотическое пространство дискурса дипломатического протокола (на материале текстов дипломатического протокола государственного департамента США) : дисс. ... на соискание ученой степени канд. филол. наук. – 10.02.04 – германские языки. Волгоград, 2002. 193 (263) с.

10. Пазинич О.М. Функціонально-структурні особливості текстів дипломатичного листування : автореф. дис. ... канд. філол. наук. Спеціальність 10.02.15 – загальне мовознавство : НАН України, Інститут мовознавства. Київ, 2001. 18 с.
11. Пономаренко О.В. Інтердискурсивність як провідна риса дипломатичного дискурсу (на матеріалі виступів Міністра закордонних справ Італії Дж.Терці ді Сант-Агата на IX Конференції Послів у Римі) // *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка*. Серія «Іноземна філологія». Вип. 47. К.: ВПЦ Київський університет, 2014. С. 30–35.
12. Пономаренко О.В. Архітектура сучасного дипломатичного дискурсу // *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка*. Іноземна філологія. Вип. 1(52). Київ, 2020. С. 42–46.
13. Терентий Л.М. Основные черты дипломатического дискурса // *Сборник научных статей Филологические науки*. № 9. Этно-, социо- и психолингвистика. Москва, 2011. URL: http://www.rusnauka.com/29_DWS_2011/Philologia/9_95680.doc.htm (дата звернення: 12.10.2022).
14. Шаров О. Економічна дипломатія: основи, проблеми та перспективи (монографія). Київ, 2019. URL: https://niss.gov.ua/sites/default/files/201912/sharov_monografiya_ekonom_dyplomatiya_print_new.pdf (дата звернення: 27.10.2022).
15. Яворська Г.П. Рібридна війна як дискурсивний конструкт // *Strategic priorities*. No. 4 (41). 2016. P. 41–49. URL: <http://ippi.org.ua/sites/default/files/yavorskaya.pdf> (дата звернення: 27.10.2022).
16. Butskaya, O.N.; Pakhomova, I.N.; Brichenkova, E.S. Modern trends in changing the communicative norms of diplomatic discourse // *DialNet*. Vol. 7, №. Extra 4 (Esp. 4), 2021. URL: <https://dialnet.unirioja.es/servlet/articulo?codigo=8276560> (Accessed: 16.10.2022).
17. Carvalho E. Diplomatic discourse. 2011. URL: https://www.researchgate.net/publication/251227645_Diplomatic_Discourse. (Accessed: 29.10.2022).
18. Doyle A. 16 quotes from the world leaders on the Paris climate agreement // *Climate Change*. 16.12.2015. URL: <https://www.weforum.org/agenda/2015/12/16-quotes-from-world-leaders-on-the-paris-climate-agreement/> (Accessed: 30.10.2022).
19. Gupta N. Environmental Diplomacy / *BORGEN Magazine*. 09/03/2015. URL: <https://www.borgenmagazine.com/environmental-diplomacy/>. (Accessed: 29.10.2022).
20. Kurbaliya J. Diplomacy goes virtually as the coronavirus goes viral // *Diplo*. 06.03.2020 URL: <https://www.diplomacy.edu/blog/diplomacygoes-virtual-coronavirus-goes-viral>. (Accessed: 02.10.2022).
21. Kickbusch, I., Lister, G., Told, M., Drager, N. (Eds.) *Global Health Diplomacy: Concepts, Issues, Actors, Instruments, Fora and Cases*. URL: <https://www.springer.com/gp/book/9781461454007> (Accessed: 31.10.2022).
22. Sample Ian. La polémica sobre la misteriosa enfermedad de los diplomáticos de EEUU en Cuba llega al mundo de la medicina // *ElDiario & TheGuardian*. 26.02.2018. URL: https://www.eldiario.es/internacional/theguardian/enfermedad-misteriosa-diplomaticos-eeuu-cuba_1_2253738.html (Accessed: 31.10.2022).
23. Stanko N., Ambassador. Chapter 2. Use of Language in Diplomacy // *Language and Diplomacy*. Ed. by J. Kurbaliya and H. Slavik. 2001. P. 39–47. URL: <http://www.diplomacy.edu/resources/use-language-diplomacy> (Accessed: 05.10.2022).
24. Tajani A. «A Bruxelles dobbiamo contare come Germania e Francia» // *MAECI*. Interviste del MINISTRO. 30/10/2022. URL: https://www.esteri.it/it/sala_stampa/archivionotizie/interviste/2022/10/tajani-a-bruxelles-dobbiamo-contare-come-germania-e-francia-2/ (Accessed: 05.10.2022).
25. Tolba M. K. *Global Environmental Diplomacy: Negotiating Environmental Agreements for the World* / M.K. Tolba // The MIT Press, 2008. P. 23–35.
26. Yapparova, V.N., Bochina, T., Sadykova, I.A.. Genre originality of the modern diplomatic discourse. № 7, 2016. P. 195–198.

Ponomarenko O. V., Zadorizhna N. I. DIPLOMATIC DISCOURSE WITH A HUMAN FACE: THE LATEST DEVELOPMENT TRENDS

The article theorizes on the topic of the modern canon of diplomatic discourse in the context of its constant evolution and modification, in accordance with and in response to the challenges of modern world society. It is claimed that today, in general, the processes that take place both within a single country and on the scale of international and interstate relations leave their mark on various spheres of human activity. Diplomatic discourse, which provides for the language and speech interaction of professionals in one of these fields, promptly responds to the transformation of a globalized society. In particular, its grammatical constructions are

gradually changing (through simplification and grammatical manifestation of the speaker's identity). Changes in the lexical system are much faster. It is about the multiple cases of borrowing of lexical units that were traditionally considered formative of other related or distant types of discourse. As an example, quotes from medical diplomatic discourse, ecological diplomatic discourse, and military diplomatic discourse are given. Terminological analogues are given. Finally, it was noted that currently there is a noticeable modification of the general topic being violated (due to expansion, diversification and interdisciplinary inclusions), a decrease in secrecy and the number of protocol references. At the same time, the rapprochement of diplomacy with the broad masses, the destruction of the barrier of impregnability is noted. Research perspectives are seen in tracking the emergence of the newest subspecies of diplomatic discourse, their description, systematization and classification. This will make it possible to update the development trends and trends not only of a particular type of discourse, but also of national languages as a whole. Finally, a several-year observation of the current trends in the development of diplomatic discourse will allow us to form a coherent picture of its modern canon.

Key words: *diplomatic discourse, diplomats, changes, current tendencies and trends.*